CIRURGIANS I METGES DEL RIPOLLÈS
(DE 1750 A 1850)

Dr. JOSEP M.ª MASSONS

INTRODUCCIÓ

Abans de parlar-vos dels 90 noms que he pogut recollir, crec oportú fer-vos unes observacions: La història de la Cirurgia a Catalunya està marcada per un esdeveniment decisiu: la creació, l'any 1760, del *Real Colegio de Cirugía* de Barcelona, obra de Pere Virgili.

Abans de 1760 hi havia al Principat dues menes de cirurgians: els graduats d'una Facultat de Medicina o *Llatins* (perquè havien de tenir el títol de Filosofia) i els *romancistes* –perquè no en sabien de llatí– i obtenien la llicència per a exercir mitjançant un examen davant dels Delegats del Protomedicat, acreditant uns anys de pràctica al costat d'un mestre i en un hospital. Els romancistes tenien unes botigues on, ultra practicar el seu art, afaitaven i tallaven el cabell. Eren els cirurgians-barbers. Com és natural, la preparació, tant la dels graduats a la Universitat com la dels romancistes era d'una mediocritat esfereïdora.

Pere Virgili, animat per l'èxit assolit en el camp de l'ensenyament de la Cirurgia al Col·legi de Cadis, fundat per ell i destinat a formar cirurgians per als vaixells, –tant de guerra com mercants–, obtingué l'ajut oficial per crear a Barcelona un Col·legi consagrat a proporcionar bons cirurgians a l'Exèrcit i a la població de Catalunya. Però el Col·legi no es va limitar a ensenyar cirurgia. Es feu càrrec del control dels cirurgians, perseguí els intrusos, defensà els titulars d'injustícies per part de les autoritats i fallà plets entre professionals.

Els títols que atorgava el Col·legi de Cirurgia eren de dues menes: de cirurgians llatins i de cirurgians romancistes. Per obtenir el títol de «Cirujano latino» exigien aprovar el Batxillerat en Filosofia i cursar sis anys. Aquests cirurgians llatins eren de nou exàmens (requisit per exercir a Barcelona capital), de cinc exàmens (per establir-se on hi havia un Gremi de Cirurgians) –Girona, Lleida, Tarragona, Cervera, Manresa, Tortosa i Vic– i de dos exàmens per treballar a la resta de Catalunya en poblacions de més de 300 habitants.

L'altra mena de títols era per a joves sense llatinitat, ni filosofia. S'exigia saber llegir i escriure i les quatre regles aritmètiques. Aquells minyons podien optar per dues sortides: cirurgià romancista *de dos exàmens*, (un teòric i un altre pràctic) i cinc anys d'estudi o cirurgià romancista *d'un sol examen* –que era pràctic– i tres anys d'estudis, dels quals també se'n deia *sangradors*. La diferència entre aquests romancistes residia en què els «sangradors» s'havien de limitar a practicar petites intervencions i exercien a llogarets de menys de 300 habitants.

Tota vegada que al Ripollès no hi havia cap població amb Col·legi, els cirurgians que nosaltres hi trobarem seran o 6 llatins de dos exàmens o 26 romancistes amb 11 sagnadors i 16 romancistes de dos exàmens. Gràcies a tot això n'hem recollit vuit.

Tenien títol del Protomedicat:

– un tal Benloví de Sant Joan de les Abadesses que l'any 1782 envià un fill seu (Manuel) a estudiar Cirurgia a Barcelona [1].

– Joan B. Blanch, natural de la Bisbal i veí de Sant Joan de les Abadesses. Dipositá els drets d'examen el 12 de maig de

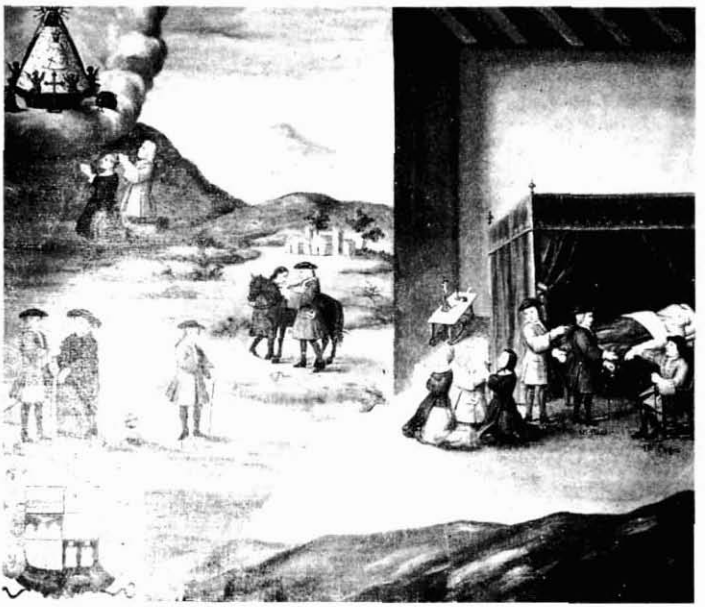
1761 que li atorgà el Dr. Pla que era l'examinador del Protomedicat [2]. Per correspondència de Francesc Puig –data de 12 de maig de 1766– aleshores Secretari del Col·legi de Barcelona, sabem que treballava amb ell un seu fill [3].

– Antoni Fornesa, veí de Súria obtingué el «Privilegio» el 28 de gener de 1759 [4]. En 16 de novembre de 1765 exercia a Vilallonga de Ter [5].

– Bartomeu Germà, natural de Molló, aprovà l'exàmen el primer de setembre de 1757 [6].

– Eudald Raguer, natural de Ripoll, rebé el Privilegi el 27 de juliol de 1757 [7].

– Francesc Costa i Tubau, natural de Sant Cristòfor de Campdevànol, obtingué el permís l'any 1764 i va exercir a Sant Boi de Lluçanès [8].

Ex vot S. XVIII (Còpia de 1897) Arxiu-Museu Folklòric de Ripoll.

GENERALITATS

Dividirem els nostres professionals en tres grups: 1) els que exercien al Ripollès abans de 1760; 2) els que foren col·legials a l'escola de Barcelona i 3) els que cursaren estudis després de 1828, any en què es posà en pràctica el pla del Dr. Pere Castelló que va unificar les carreres de Medicina i de Cirurgia.

Els cirurgians del Protomedicat

L'any 1758 i 1759 entre els cirurgians catalans el tema obligat de conversa era el Col·legi de Cirurgia que Virgili pensava fundar a Barcelona. Se'n parlava amb por. Els que exercien amb un títol del Protomedicat temien que l'haurien de revalidar.

Els que treballaven tot esperant examinar-se tremolaven pensant que se'ls obligaria a cursar qui sap els anys a la nova Escola. Això féu que hi hagué un veritable allau de gent que demanà examinar-se pel Protomedicat. Els noms d'aquests previsors figuren en un llibret manuscrit (el número 91 de l'Arxiu de la Universitat de Cervera).

D'altra banda, a partir de 1764 en què s'aprovaren unes «Ordenanzas» que reglamentaven el funcionament del Col·legi i exigien per exercir un títol estès per aquella Escola, començà una labor incessant de «persecució» de molts cirurgians que treballaven sense títol.

Amb motiu del control que el Col·legi practicava sabem on exercien els cirurgians següents: Esteve Badia (16 de maig de 1766) i Antoni Manca a Camprodon (16 de maig de 1766). Joan B. Blanch i un fill seu (1759-1769) a Sant Joan de les Abadesses [3], i Antoni Fornesa (1759-1766) a Vilallonga de Ter [5].

Alumnes del Real Colegio de Cirugía

La qualitat de l'ensenyament era molt bona i els mestres, a l'hora de l'examen i de l'assistència a pràctiques i a conferències amb presentació de malalts, eren molt exigents. Això feia que no tothom acabés la carrera.

D'aquests fracassos escolars, n'hem comptabilitzat dinou. Cal,

però, convenir que el fet que un alumne abandonés el Col·legi –que és el què consta en la documentació– no volia dir necessàriament que aquell jove fracassés en absolut. Perquè alguns es «passaven» a la Medicina i se n'anaven a Cervera o a Osca que era el paradís dels mals estudiants. Altres marxaven a Montpeller o a Cadis. Aquest fou el cas de Ramon Montaña i Coll de Camprodon que després d'aprovar dos cursos (1824-1826) i el Batxillerat en Arts se n'anà a Montpeller i allí es doctorà [9, 10].

En altres hem de postular un error en els registres de graduacions. Per exemple, Manuel Benloví i Capella, de Sant Joan de les Abadesses –que era fill de cirurgià– aprovà els cinc anys de la carrera (de 1782 a 1786) [1], i encara que no es troba la seva graduació, és demencial pensar que no va fer la revàlida. Sols la mort o una greu malaltia podria explicar aquest fet.

El mateix podem dir de Josep Carbonell i Torà de Ripoll que va superar els cinc cursos de 1835 a 1840 amb notes de «Bueno» i de «Sobresaliente» [11]. O de Pere Galí i Tenes que entre qualificacions de «Bueno» i «mediano» va aprovar tres cursos (1831-1834) [12].

El cas més clar de tots fou el de Josep Serrat i Sellés que cursà els 6 anys (1839-1845) més el 7.è amb qualificació de «Bueno» i «Sobresaliente», en els darrers anys, que era la qualificació que es necessitava per llicenciar-se en Medicina i Cirurgia [13].

En altres, l'abandó sembla clar. Només consta que es matricularen el primer any Eudald Tenas i Palau [14] i Eudald Caballeria i Corriols [15] els dos de Ripoll (1830 i 1821), Pere Màrtir Costa i Guiu de Camprodon (1774) [16] i Joan Surroca de Ribes de Freser (1801) [17]. Altres superaren o intentaren superar el primer any, però es veia que la cosa aniria malament. Valentí Brusi Jolís de Ripoll abandonà el Col·legi després d'haver superat el primer any (1815-1816) amb un migrat «Mediano» [18]. Joan Ravés i Fàbrega de Camprodon abandonà el segon curs (1772-1774) [19, 20] i el mateix passà amb Miquel Jou i Lloreda de Vilamanyà (1772 i 1773) [21, 22].

Dos germans –Josep i Joan Malart i Bosch– no van seguir el bon exemple de llur germà Tomàs que va sortir del Reial Col·legi com sagnador l'any 1782. Josep, després d'aprovar el primer curs (1789-

1790) «no se presentó a examen de 1791 por haver sentado plaza de soldado» [23] i Joan no va aprovar el primer any (1788-1789) «por corto». El mateix li passà l'any següent; al tercer any no degué freqüentar l'Escola i «no se presentó a los exámenes de 1791» [24].

Un cas particular fou el de Joan Tubau i Martí de Serrat que tenia aprovats els tres primers anys (1769-1722). El curs 1774 figurava a les llistes com «ausente con permiso» [25], condició que volia dir que o era a casa seva per greu malaltia del pare o era a l'exèrcit en qualitat de practicant.

De dos joves sabem que es desplaçaren a Barcelona disposats a estudiar però no arribaren ni a matricular-se. En tenim coneixement perquè entraren a treballar com aprenents: Joan Raguer a l'obrador de Francesc Maneja (1782) i Joaquim Mestres de Ripoll a la botiga de Josep Prenafeta (1782) [26] amb la promesa que es matricularien.

Val la pena comentar el cas de dos llicenciats en Medicina dels que sols figura la matrícula per als estudis de cirurgia. Eren Jordi Serra de Vallfogona (matriculat el 15 d'octubre de 1799) [27] i Joan Surroca de Ribes de Freser que es va inscriure el 17 de setembre de 1801 [17]. Cal recordar que entre aquestes dues dates, aproximadament, s'aplicà la reforma de Gimbernat que unificava les carreres de medicina i cirurgia. Bastava inscriure's per a rebre automàticament el títol de l'altra especialitat. Foren molts els que s'acolliren a aquella oportunitat. La reforma fracassà, perquè el Protomedicat a Madrid li va posar la proa.

Finalment, en el cas d'Atanasi Ferreras i Clarís de Ribes que es va matricular el 12 de desmebre de 1763 figura com «expulso por mala conducta» [28].

En resum d'aquests dinou, sis es poden considerar dubtosos. El fracàs escolar es podria establir en un 16% (13 sobre 81).

Passem ara a tractar dels bons estudiants que acabaven normalment la carrera. En primer lloc, salta a la vista que són menys els cirurgians llatins –sis– que els romancistes que sumen 26 (11 sagnadors i 15 romancistes de dos exàmens). Aquesta estadística es limità a l'època del col·legi que tan sols graduava cirurgians, o sigui fins 1827. Heus ací les llistes:

a) «Sangradors» o romancistes d'un exàmen

- Joan Baus i Aymerich (1789) de Sant Pau de Segúries [29].
- Pere Màrtir Blanch i Badia (1793) [30] i
- Antoni Blanch i Blanxart (1771) de Sant Joan de les Abadesses [31].
- Josep Coma i Arboix (1841) [32] i
- Tomàs Malart i Bosch (1782) [33] de Camprodon
- Josep Fornesa i Balaguer (1793) [34] i
- Raimon Hors i Orri (1769) [35] de Setcases
- Armengol Labró i Samsó (1772) de Queralbs [36].
- Jaume Patrús i Gatonas (1766) [37] de Vilallonga de Ter (va exercir a Camprodon)
- Joan Saló i Raguer (1781) [38] i
- Francesc Saló i Traveset (1791) [39] de Ribes de Freser

b) Romancistes de dos examens

- Joan Arboix i Noguer (1775) de Sant Quirze de Besora [40].
- Jaume Baus i Aymerich (1789) de Sant Pau de Segúries [41].
- Jacint [42] i Joan Parasols Bonafós [43] (1817) i
- Bartomeu Blanch i Juncà [44] (1828) de Sant Joan de les Abadesses
- Francesc Carrera i Puig (1783) de Vilallonfa [45].
- Josep Pagueras Casadesús [46] (1775-1783) i
- Francesc Pagueras i Ricart (1797) de Gombrèn [47].
- Joan Casañer i Corominas (1825) de Ripoll [48].
- Joan Camamala i Llansà (1827) [49].
- Joan Malart i Ubach (1812) [50].
- Joan Pujol i Magrià (1831) [51] i
- Josep Quintà i Pujol (1833) de Camprodon [52].
- Salvador Saló i Raguer (1775) [53] i
- Pau Parasols Baxaries (1818) de Ribes de Freser [53 bis].

c) Cirurgians llatins

- Josep Deop i Fosas (1807) [54]
- Joan Lavall i de Romeu (1821)
- Miquel Puig Moliner (1815) [55]
- Pere Raguer i Puig (1796) [56]
- Agustí Raguer i Tutlló (1766) [57] i
- Jaume Rovira Vilamitjana [58], tots ells de Ripoll

d) Llicenciats en Medicina i Cirurgia

- Eudald Casañer i Corominas (1844) [59].
- Eudald Duran i Santonja (1845) [60].
- Eudald Raguer i Batlle (1829) [61] i
- Eudald Sucasas i Coch (1837) [62], tots de Ripoll.
- Eudald Carrera i Seguí (1835) [63] de Ribes de Freser.
- Joan Molas i Tenes (1844) [64] i
- Pere Saló i Basaganya (1831) de Camprodon [65].
- Josep Riera Coromina de Molló (1841) [66].
- Josep Serrat i Pujol (1845) de Les Llosses [67].
- Joan Subirà i Amils (1846) de Matamala [68].

EL TRASVASSAMENT DE CARRERES

Hem vist com al Col·legi de Cirurgia hi havia fracassos. De vegades, però, els fracassos eren a mitges. Gent decidida a superar el Batxillerat o que el superaven i després de tres o quatre anys se'ls feia una muntanya. La solució era sortir romancista. De dos o d'un examen. És com l'estudiant de Medicina que plega i es fa ATS o Diplomat en infermeria com ara en diuen. Aquest fou el cas de Joan Baus y Aymerich que va tenir que repetir el 4t. curs (l'any 1788). A les acaballes del 1789 va demanar examinar-se de sagnador i li donaren aquest títol [69].

Molt semblant fou la història de Pere Màrtir Blanch i Badia. Matriculat el 14 d'octubre de 1784 va perdre el primer curs per haver faltat

a classe. L'any següent (1786) l'aprovà però al 1787 tornà a perdre el curs de 1787-1788 perquè no va comparèixer per l'Escola. Fou suspès als exàmens de 1789 per «corto». Els tres exàmens següents (1790, 1791, 1792) va fer bondat i va passar al 5è. curs. Pero va plegar... El dia 4 de febrer de 1793 aprovava l'examen de sagnador [30]. No pas gran cosa per nou anys.

Altres exemples –gent que a empentes i rodolons arribava al 5è. curs– i acabaven en sagnadors, foren els de Josep Coma i Arboix, Josep Fornesa i Balaguer [34] (que era Batxiller en Filosofia) i Francesc Saló i Traveset.

Però sortosament també es donava el cas invers. Nois estudiosos però de pocs recursos econòmics feien la «carrereta» de sagnador. Llavors s'adonaven que podien aspirar a més i amb sacrificis arribaven a cirurgians llatins o a metges després de 1828. Els dos individus que segueixen eren sagnadors o romancistes de dos exàmens que acabaren en un cirurgià llatí i l'altre en metge.

Jaume Rovira Vilamitjana sortí romancista de dos exàmens el 29 d'agost de 1814. Dotze anys més tard rebé el títol de «Bachiller en Cirugía médica» que era la denominació que es donava aleshores als cirurgians llatins.

De manera semblant, Eudald Casañer i Corominas aprovà el dia 21 d'abril de 1834 l'examen de «cirujano de tercera» (o sigui sagnador) [70]. El 30 de setembre de 1840 sortí Batxiller en Medicina i Cirurgia [71]; la Llicenciatura l'aconseguí el 2 d'agost de 1844. Tenia 40 anys.

L'IMPACTE DE LES GUERRES

Cada vegada que Espanya declarava la guerra, l'Exèrcit demanava estudiants del *Real Colegio*. Cobraven 300 rals al mes, que era un bon sou, i el temps passat en campanya valia als efectes d'escolaritat. Els exàmens d'aquells ex-combatents quan tornaven solien ser benignes. Total, que la feina de la Direcció de l'Escola era seleccionar la gent perquè hi havia més peticions que places.

La primera campanya on hi anà un alumne del Ripollès fou la de Portugal de 1762 que va durar molt poc. Fou Agustí Raguer i Tutlló, de Ripoll, que tot just havia començat a estudiar [57]. Va acabar la carrera de «Latino de dos exámenes» l'any 1766. S'instal·là a Figueres on va néixer el seu fill Agustí Raguer i Carré que cursant 4t. any de Cirurgia s'enrolà a l'Exèrcit del Rosselló l'any 1793 i morí en aquella campanya [72].

Un que, segurament, era cosí d'ell tingué més sort. Pere Raguer i Puig de Ripoll, que ingressà al Col·legi l'any 1789, es doctorà, amb pompa, en «Cirugía médica» el dia 3 de març de 1796; se li donaren moltes facilitats «en atención al mérito contraído sirviendo de Practicante en campaña desde el principio de la guerra» [73].

També la guerra del francés interferí en uns quants estudiants del Ripollès. En primer lloc ens referirem a aquells que el 1808 en declarar-se la guerra estaven estudiant i fugiren de Barcelona a fer costat als patriotes. Alguns s'examinaren de final de carrera a Mataró o a Vic on els Catedràtics que no volgueren col·laborar amb els francesos constituïren un Tribunal. D'altres preferiren esperar l'acabament de la guerra i s'examinaren l'any 1814 o 1815. Altres, finalment, no es mogueren de Barcelona; àdhuc es matricularen en plena guerra i aprovaren curs rera curs amb els tres Catedràtics que no van tenir el coratge de deixar-ho tot per la Pàtria i així feren la carrera, perquè se'ls respectà els exàmens aprovats.

Vegem-ne uns exemples: Jaume Rovira Vilamitjana que va ingressar al Col·legi el 6 d'octubre de 1807; va anar aprovant els cursos i quan l'any 1814 els francesos abandonaren Barcelona, s'examinà de romancista de dos exàmens [74]. En canvi, tant Miquel Puig Moliner [75] com Joan Malart i Ubach fugiren de Barcelona el mes de maig de 1808 de manera que no aprovaren aquell any i això que eren estudiants amb «Sobresalientes y Buenos». En plena guerra –el 31 de desembre de 1812– a Vic per unanimitat, el Tribunal aprovà de romancista de dos exàmens a Joan Malart [76]. Puig Moliner es va llicenciar en Cirurgia mèdica el 10 de març de 1815 [77].

L'altra guerra que incidí sobre els estudis fou la primera carlinada. Josep Riera i Coromina de Molló estudiant de 4t. interrompé els seus

estudis per anar al front l'any 1837 [78]. En canvi a Eudald Carrera i Seguí de Ribes de Freser el dispensaren de tres mesos de Clínica, gràcia que es concedia «sólo en casos sumamente raros y de tamaña urgencia», de manera que li fos possible incorporar-se a l'Exèrcit graduat de Batxiller en medicina i cirurgia el 3 de juliol de 1834. Carrera obtingué la Llicenciatura en Medicina i Cirurgia l'any següent (18 de novembre de 1835) [63].

Més escandalosa va ser la conculcació dels reglaments universitaris en el cas de Jaume Vila i Gali de Vidrà. Vila era llicenciat en medicina des de 1830 [79] i li interessava tenir també la llicenciatura en Cirurgia. L'any 1834 era metge d'un hospital militar i no podia presentar-se a revàlida de Cirurgia perquè no havia cursat ni l'assignatura d'Obstetrícia ni la de Matèria Mèdica. Els dos respectius Catedràtics (Mayner i Foix) que eren rabiosament liberals, asseguraren a Secretaria que tenia aquelles matèries aprovades i es corregí l'«omissió» als llibres de registre [80].

En canvi, tant Joan Subirà i Amils de Matamala [68] (1835-1841) com Eudald Sucasas i Coch de Ripoll [62] (1830-1836) cursaren normalment la carrera sense moure's de Barcelona.

Consignem ara dos metges militars. Un fou Eudald Raguer i Batlle que assolí una justificada aanomenada per la seva gran labor de defensa del Ripoll monumental [81]. L'altre fou Joan Molas i Tenes, la història del qual és la que segueix.

Va néixer a Camprodon i sabem que es va matricular al Col·legi de Cirurgia de Barcelona, el primer d'octubre de l'any 1836 quan ja feia vuit anys que el Dr. Pere Castelló havia unificat les carreres de Medicina i Cirurgia. No va ser cap estudiant brillant i aprovà els exàmens de Llicenciatura els dies 3, 4 i 5 d'octubre de 1844; tenia, llavors, 26 anys [82]. Ingressà a Sanitat Militar el dia 26 d'abril de 1848 i fou destinat, a continuació, a l'hospital militar de Cadis. Segurament, al cap de poc temps, fou enviat a Filipines perquè consta que el 24 d'abril de 1856 havia retornat i , reglamentàriament, l'estada a Ultramar era de sis anys. Prengué part –com a Primer Ajudant metge a la campanya contra el Marroc de 1859-1860. Es deuria distingir molt perquè en acabar aquella breu guerra es trobà posseïdor d'una menció hono-

rífica, d'una Creu de Carles III, dos ascensos (a metge primer i a metge major) i de la Creu de «San Fernando de 1a. clase», o sigui la «laureada» d'aquell temps. L'any 1868, com a conseqüència d'un ascens general a causa de la Revolució de setembre, obtingué la graduació de Subinspector metge de 2a. (equivalent a Tinent Coronel) (83).

ALGUNES NOTES DE TIPUS SOCIAL

La societat catalana del segle XVIII era bastant tancada i solia perpetuar-se, a través de la família, la manera de guanyar-se la vida. Un operador de Cirurgia-Barberia era un negoci que passava de pares a fills o a gendres. També era freqüent que dos i fins tres germans estudiessin al Col·legi de Barcelona. A l'annex núm. 1 figuren set casos de pares i fills i el núm. 2 l'existència de 7 casos de germans i 2 de cosins.

Daltra banda, el cirurgià català del segle XVIII i de la primera meitat del XIX era un professional modest. El podríem classificar dins la naixent classe mitjana i en els esglaons més modests. Treballaven als pobles a base de la iguala, vivint d'una població com l'agrícola, d'ingressos migrats. Només a Ripoll, Camprodon i Sant Joan de les Abadesses hi havia uns contingents d'artesans i comerciants econòmicament més solvents.

Proven la modèstia del seu status dos fets: 1) el bon nombre de cirurgians romancistes, i 2) la presència d'estudiants com aprenents o fadrins als operadors de cirurgia-barberia de Barcelona, a fi de guanyar-se la vida mentre estudiaven. La col·locació d'estudiants estava controlada per la Direcció del Col·legi. O els alimentaven i donaven una petita quantitat o treballaven «al quart», és a dir, del que cobraven d'afaitar o tallar els cabells els corresponia la quarta part. Alguns –que no necessitaven tant els diners– només anaven a treballar els dissabtes. A l'annex núm. 3 hi figura un detall de fadrins i de patrons limitat als tres anys compresos entre 1780 i 1782 (84).

ANECDOTARI D'ESTUDIANTS I DE PROFESSIONALS

La disciplina al Col·legi de Cirurgia era bastant severa. Les excentricitats i les faltes de disciplina es reprimien al segle XVIII durament i d'una manera expeditiva. De vegades, però, hi havia víctimes innocents a les que se'ls feia justícia. N'és una mostra Josep Deop i Fosas de Ripoll. En Deop, un jove amb «barba poco fornida» com el retrata el que el va matricular al 1802, va tenir la primera dissort cursant el primer any. Se l'acusà d'haver «desarrejado un cofre» d'un col·legial i el Claustre decretà la seva expulsió del Col·legi. A Madrid contestaren que no; que se'l vigilés i prou [85].

L'any següent, el 1805, –al final del segon curs– no l'admeteren a examen perquè no havia repetit la Fisiologia i la Patologia; uns dies després se'l perdonà de manera que tot va quedar en un esglai. L'any 1806 es va repetir l'incident. Havia faltat a les «Conferències llatines» i a la visita de l'hospital; per això no el deixaven presentar-se a examen. Però foren molts els que es trobaren en aquesta situació per la qual cosa al final es decretà una amnistia. Consta que tot va acabar bé. L'any 1807 inicià el darrer curs –el 6è.– de la carrera de «cirurgià llatí».

L'anecdotari dels professionals en exercici versa sempre sobre el mateix tema: l'intrusisme. De vegades són els cirurgians que es queixen d'algú que exerceix sense títol. Jaume Patrús i Gatonas que vivia a Camprodon va denunciar el 17 de gener de 1783 a Domingo Basomba, mestre de primeres lletres a Setcases, perquè el pobre home complementava el trist sou de mestre amb l'activitat barberil [86]. També Agustí Raguer Tutlló –el que d'estudiant va fer l'any 1762 la campanya de Portugal– va denunciar Josep Lluís de Figueres [87].

Per contra, Joan Arboix i Noguer nascut a Sant Quirze de Besora però que exercia de sagnador a Sant Hipòlit de Voltregà fou denunciat pels tres metges d'aquella contrada, els Drs. Massana i Vigo i el propi sogre de l'Arboix, un tal Dr. López, perquè deia als seus acondictats «que no havian menester de médicos» i perquè receptava

–cosa que era prohibida als romancistes– «a trotxa y motxa». Francesc Puig, Secretari del Reial Col·legi de Cirurgia manà que el multessin amb 25 lliures catalanes i li significà que no podia exercir a Sant Hipòlit perquè passava de 300 habitants [88]. Dos anys més tard –el 19 d'abril de 1775– obtenia al Col·legi de Barcelona el títol de romancista de dos exàmens, assegurant d'aquesta manera la seva permanència a Sant Hipòlit de Voltregà.

ELS GERMANS CANIVELL

Era mundial l'anomenada de les armes de foc de Ripoll i molta gent s'hi guanyava la vida. Un «canoner» que es deia Canivell, per motius que no sabem, se'n va anar a Barcelona i es va casar amb una noia d'una fleca.

Aquell canoner-flequer fou el pare de dos cirurgians famosos, els germans Ignasi i Francesc Canivell i Vila, ambdós Catedràtics del *Real Colegio de Cirugía* de Cadis i Francesc, a més autor de dos llibres de gran difusió en el seu temps *Tratado de las heridas de arma de fuego* (1789) i *Tratado de vendages;* Cirurgià Major de la Marina de guerra i creador del primer Monte Pío per als crirurgians i del seu uniforme.

ANNEX Núm. 1

Descendents

CAMPRODON	Tomàs Malart Joan Malart Josep Malart (1776-1789)	Joan Malart i Ubach (1805)
GOMBRÈN	Josep Pagueras Casadesús (1775)	Francesc Pagueras i Ricart (1789)
RIPOLL	Agustí Raguer i Tutlló Eudald Raguer (1757-1765)	Pere Raguer i Puig Joan Raguer (1789-1782)
SANT JOAN DE LES ABADESSES	Josep Blanch i Blanxart (1769) Manuel Benloví i Capella (1782, fill de cirurgià)	Pere Màrtir Blanch i Badia Bartomeu Blanch Juncà (1817)
VILALLONGA	Pere Joan Simón i Perramón (1774)	Josep Simon i Cordomí (1821) Bonaventura Simon i Carrera (1842)

ANNEX Núm. 2

Germans i cosins

CAMPRODON	Tomàs (1776), Joan (1788) i Josep (1789) Malart i Bosch Joan (1818) i Pere (1824) Saló i Bassaganya
RIBES DE FRESER	Salvador (1761) i Joan (1763) Saló i Raguer Pau i Manel Parasols i Baxaries (1818)
RIPOLL	Joan (1820) i Eudald (1823) Casañer Corominas
SANT JOAN DE LES ABADESSES	Jacint (1817) i Iban (1817) Parasols i Bonafós
SANT PAU DE SEGÚRIES	Jaume (1784) i Joan (1784) Saus i Aymerich
LES LLOSSES	Josep Serrat i Sellés (1839) i Josep Serrat i Pujol (1839)

ANNEX Núm. 3

Fadrins	Patrons	Data documentada
Pere Joan Simón Perramón	Pere Casalprim	1781
Tomàs Malart i Bosch	Pau Vilaró	1780
Manuel Benlovi Capella	Josep Salvany	1782
Joan Raguer	Francesc Maneja	1782
Joaquim Mestres	Josep Prenafeta	1782

Aquesta relació prové d'unes llistes fetes entre 1780 i 1782 pel *Real Colegio*. Com que són les úniques hem de pensar que hi va haver molts més estudiants treballant als obradors de Cirurgia.

ANNEX Núm. 4

Poblacions	Nombre d'habitants al cens de 1787	Nombre de professionals
Campdevànol (St. Llorens de)	1.204	1
Camprodon	1.690	19
Gombrèn	1.089	2
Les Llosses i Matamala	797	3
Molló	454	2
Queralbs amb el Serrat i Vilamanyà	503	4
Ribes de Freser	1.015	9
Ripoll	3.716	18
Sant Joan de les Abadesses	1.857	13
Sant Pau de Segúries	379	3
Sant Quirze de Besora	943	3
Setcases	522	3
Vallfogona del Ripollès	1.247	2
Vidrà	550	1
Vilallonga de Ter	1.050	6
	17.016	90

En aquesta taula comparem el nombre d'habitants que –segons el cens de 1787– tenia cada poble, amb els cirurgians o metges que d'ell en sortien. Com sigui que els habitants de les 15 poblacions estudiades són 17.016 i el nombre de metges o cirurgians és el de 90, surt a un professional per cada 189 habitants.

Com és lògic les proporcions són diferents entre unes poblacions i altres. En general, com més gran és el poble més professionals en surten comparativament. Per exemple, de Camprodon en sortí un per cada 88 habitants mentre que a Gombrèn la proporció era de 544 veïns per un cirurgià o metge.

NOTES

AUC Arxiu de la Universitat de Cervera.
La xifra en negreta correspon al número del llibre i la següent al foli. Cas que el llibre només estigui numerat per una sola cara, al dors s'indica el número de la pàgina seguit de la lletra D. Quan el document està arxivat en una caixa es dóna el número que correspon al document. Quan la referència prové d'un manuscrit usem: Mss.

AGMS Archivo General Militar de Segovia.
Com que es fa referència a l'expedient personal no cal cap altra indicació donc's estan arxivats per ordre alfabètic.

Dicc. *Diccionari Biogràfic de Metges Catalans* de Josep M.ª CALBET i CAMARASA i Jacint CORBELLA i CORBELLA. Barcelona, Seminari Pere Mata, 1982.

(1). AUC. **169**, 130, caixa 306 -1456: 54
(2). AUC. **91**, 23.
(3). AUC. Mss. **763**, 150 i 369.
(4). AUC. **91**, 21 D
(5). AUC. Mss. **763**, 102.
(6). AUC. **91**, 12 D
(7). AUC. **91**, 12
(8). *Dicc.* 6987
(9). AUC. **176**, 208
(10). *Dicc.* 3144
(11). AUC. **181**, 127
(12). AUC. **186**, 425
(13). AUC. **182**, 284
(14). AUC. **185**, 215
(15). AUC. **178**, 220
(16). AUC. **165**, 571
(17). AUC. **174**, 107
(18). AUC. **177**, 213
(19). AUC. **167**, 571
(20). AUC. **166**, 715
(21). AUC. **166**, 671
(22). AUC. **167**, 550
(23). AUC. **171**, 149

(24). AUC. **171**, 123
(25). AUC. **165**, 251
(26). AUC. Caixa 306, 1456: 78
(27). AUC. **174**, 65
(28). AUC. **166**, 387 i **167**, 402
(29). AUC. **134**, 795 i **170**, 518
(30). AUC. **134**, 193
(31). AUC. **134**, 185
(32). AUC. **151**, 117 i **186**, 351
(33). AUC. **134**, 614
(34). AUC. **134**, 890 i **169**, 240
(35). AUC. **134**, 113
(36). AUC. **134**, 228
(37). AUC. **134**, 46
(38). AUC. **134**, 559
(39). AUC. **134**, 840
(40). AUC. **160**, 309
(41). AUC. **134**, 771
(42). AUC. **177**, 311
(43). AUC. **177**, 312
(44). AUC. **142**, 8 i **177**, 319
(45). AUC. **134**, 621
(46). AUC. **165**, 685
(47). AUC. **175**, 52
(48). AUC. **162**, 5
(49). AUC. **162**, 87
(50). AUC. **140**, 15
(51). AUC. **143**, 88 i **179**, 244
(52). AUC. **144**, 35 i **179**, 150
(53). AUC. **134**, 303
(53 bis). AUC. **141**, 90 i **178**, 2
(54). AUC. **174**, 124
(55). AUC. **139**, 306
(56). AUC. **158**, 4 D
(57). AUC. **167**, 264 i **134**, 24
(58). AUC. **158**, 36 D
(59). AUC. **156**, 2
(60). AUC. **160**, 87
(61). AUC. **160**, 4

(62). AUC. **145**, 150
(63). AUC. **144**, 294
(64). AUC. **157**, 86
(65). AUC. **143**, 70
(66). AUC. Caixa 290 - 368: 0
(67). AUC. **160**, 89
(68). AUC. **157**, 234
(69). AUC. **140**, 47 D
(70). AUC. **144**, 146
(71). AUC. **159**, 11
(72). AUC. **169**, 282
(73). AUC. **126**, 4 D
(74). AUC. **175**, 341
(75). AUC. **175**, 187
(76). AUC. **140**, 15
(77). AUC. **139**, 90 D
(78). AUC. **181**, 52
(79). AUC. **155**, 168
(80). AUC. **124**, 93
(81). *Dicc.* 4.022. AGMS. Expedient personal.
(82). AUC. **181**, 285 i **157**, 86
(83). AGMS. Expedient personal.
(84). AUC. Caixa 306, 1456: 54
(85). AUC. **123**, 83 i 83 D
(86). AUC. Caixa 301
(87). AUC Mss. 763, 137. No hem pogut trobar cap Josep Lluís, ni a les llistes del Col·legi, ni a les del Protomedicat. Segurament era un dels tants intrusos. Els que sí es troben són un cirurgià i un metge que porten el cognom Lluís i que cronològicament correspondrien a un fill i un nét de Josep Lluís. Són Manuel Lluís i Pagès (llicenciat en Cirurgia Mèdica l'any 1820) i Pere Lluís i Aparicio, llicenciat en Medicina i Cirurgia l'any 1844.
(88). AUC. Mss. 763, 450.